

Didaktický cyklus OSV: C-M-I-A-R-E

Cíle

- Cíle stanovujeme naprosto konkrétně a popisně.
- Další příklady jsou v lekcích, kurzech a přípravách OSV na www.odyssea.cz
- Cíle v OSV můžeme formulovat jako:
 - a) Zážitky (žáci zažijí situaci, kdy ..., reflektují získaný prožitek ...).
 - b) Znalosti (žáci sdílí své zkušenosti, názory, potřeby k tématu, naučí se nazpaměť ...).
 - c) Dovednosti (žáci si vyzkoušejí, procvičí, natrénují, vytvoří, předvedou, použijí ...).
 - d) Pravidla (žáci formulují, reflektují, dodržují pravidla ...).
 - e) Postoje (žáci vyjádří, reflektují, posílí postoj ...).
- Za nejdůležitější považujeme cíle v oblasti dovedností.
- Při práci s cíli OSV se nám mnohokrát potvrdilo, že „méně znamená více“. Pro jednu vyučovací hodinu úplně stačí jeden konkrétní (detailní) cíl OSV. Příklad: *Žáci v praktických modelových situacích porovnají různé přístupy k řešení konfliktu se spolužáky.*

Metoda

- Pracujeme převážně s činnostními metodami vyučování, které umožňují praktické jednání žáků.
- Metodu vybíráme ve vztahu ke konkrétním cílům, nikoli naopak.
- Základní otázky při volbě metody jsou: „Zpřítomňuje tato metoda skutečně můj cíl?“
- „Vede tato metoda co nejlépe a nejsnadněji k cíli?“

Instrukce

- V úvodu instrukce používáme různé metody „zcitlivění“ žáků na cíl(e). Můžeme použít vhodnou otázku, krátkou scénku, příběh. Více viz Zásobník metod používaných v OSV.
- Ještě před první aktivitou se žáky dohodneme „provozní signály“:
 - a) Signál na ztišení hlasité skupiny (např. zvednutá ruka se zaťatou pěstí).
 - b) Signál začátku a konce aktivity (např. odpočítání, gong).
 - c) Signál, jakým žáci dávají najevo, že mají dotaz (např. zdvižená ruka).

- Osvědčuje se zavést pravidlo „Dotazy až po instrukci“. Jeho smyslem je předejít předčasným dotazům, které jsou záhy zodpovězeny v dalším průběhu instrukce.
- Chceme-li posílit zaměření pozornosti žáků na cíl, tj. na nějakou konkrétní dovednost, můžeme použít tzv. „očkování“. Během „očkování“ žáky vedeme k tomu, aby si předem upřesnili, jak se daná dovednost projevuje. Příklad: „Následující aktivita bude náročná zejména na dohodu ve skupině při plnění úkolu. Ve skupinách jsme různé úkoly plnili již mnohokrát. Pojdme dát dohromady dvě konkrétní věci, které pomáhají dohodě při skupinové práci.“
- Mohou to být konkrétní věty, které říkáme, kdy se na něčem chceme dohodnout. (Odpovědi žáků učitel napíše na tabuli.) Po proběhnutí aktivity si popovídáme o tom, jak se nám dařilo tato doporučení používat, případně jaká další nás ještě napadla.“
- Pravidla aktivit sdělujeme stručně, jasně a srozumitelně. Jednotlivé instrukce od sebe zřetelně oddělujeme (např. číslováním).
- Předem promyslíme pořadí instrukcí I u jednoduchých instrukcí se nám osvědčuje zapisovat je na tabuli. Složitější instrukce si předepíšeme na velké papíry, které postupně odhalujeme a komentujeme.
- Chceme-li zvýšit pravděpodobnost porozumění žáků naší instrukci, požádáme je, aby vlastními slovy převyprávěli zadání ještě před tím, než se pustí do činnosti.
- Zejména u náročnějších instrukcí se vyplácí „instrukce o instrukci“ hned v úvodu: „Teď budu asi 10 minut mluvit o pravidlech následující aktivity. Vždy po výkladu části pravidel vás poprosím o shrnutí, které si stručně napíšeme na tabuli. Prostor pro dotazy bude na konci.“
- Postup instruování aktivity může vypadat například takto:

1. Provedeme zcitlivění. (Popíšeme bouřlivou hádku, kterou jsme zažili. Zeptáme se, „Kdy se nám může v životě hodit, když budeme umět řešit spory v klidu?“)
2. Sdělíme cíl aktivity. (Budeme se učit nezvyšovat hlas, když s někým máme spor.)
3. Sdělíme instrukci. (Popíšeme téma a pravidla modelového sporu. Sdělíme, že žáci budou hrát scénky všichni najednou ve dvojicích.)
4. Vyzveme žáky k položení upřesňujících dotazů. (Zeptají se třeba na délku scének.)
5. Požádáme žáky, aby vlastními slovy popsali cíl a pravidla aktivity. (Zjistíme, že polovina žáků přeslechla, že scénky budou hrát všichni dohromady ve dvojicích.)
6. Provedeme „očkování“. (Necháme žáky sdělit jejich vlastní doporučení pro klidné

řešení sporu - např. „Na začátku se zeptám, co si druhý přeje, a nechám ho domluvit.“)

7. Odstartujeme aktivitu.

Akce

- Naším hlavním úkolem během aktivit žáků je získat co nejvíce materiálu pro reflexi.
- Proto se snažíme pozorovat, co se děje.
- Osvědčilo se nám psát si co nejpřesnější poznámky o chování žáků. Píšeme si zcela konkrétní věty, které od žáků slyšíme (deskriptivní poznámky bez interpretací a hodnocení).
- Získané poznámky používáme v reflexi převážně jako ukázky dobré praxe: „Líbilo se mi, jak Jana šla za Míšou a řekla jí, že se může zapojit do jejich skupinky.“
- Pokud nechceme narušit důvěru žáků, nesmíme získané poznámky použít jako důkaz pro hledání konkrétního „viníka“. Smyslem je bavit se o tom, jaké důsledky může podobná věta nebo podobný čin mít, nikoli pátrat po tom, kdo danou větu vyslovil. Příklad: „Pět minut po začátku jsem slyšel, jak někdo říká: „Já vůbec nevím, co mám dělat. Co teda mám dělat?“, a nikdo tomu člověku neodpověděl. Jaký to má důsledek na práci celé skupiny? Co můžeme udělat, když něco podobného slyšíme? Co konkrétně bychom mohli říci?“

Reflexe

- Cílem reflexe je usnadnit, usměrnit a prohloubit učení žáků.
- Reflexi vždy vedeme ke stanoveným cílům.
- Reflexe probíhá nejčastěji tak, že žákům klademe otevřené otázky.
- Často volíme takové postupy reflexe, které umožní zapojení všech žáků najednou (např. škály, dotazníky, rozhovory ve skupinách).
- Další praktická doporučení pro práci s reflexí uvádíme v Zásobníku metod OSV.

Evaluace

- Smyslem evaluace je zhodnotit, do jaké míry jsme dosáhli stanoveného cíle. Velmi hodnotným ziskem společné evaluace může také být nečekané zjištění, co dalšího, neplánovaného aktivita přinesla v oblasti zážitků, nápadů, nových otevřených otázek.

- Součástí evaluace může být i odpověď na otázku, co bychom měli příště udělat stejně (jinak), abychom cíle dosáhli.
- Můžeme používat různé formy dotazníků, škál, nedokončených vět nebo testových modelových situací.
- Evaluaci si může sám pro sebe udělat učitel, nebo ji mohou provést žáci (pak bude většinou i objektivnější).
- Důležité je zohlednit fakt, že v OSV často hodnotíme dosahování cílů na úrovni dovedností.
- Dovednosti se projevují především v praktických činnostech.
- Evaluace v oblasti dovedností se nejlépe provádí formou praktické zkoušky.

Například:

a) Formou hraní rolí.

b) Dlouhodobým pozorováním a zaznamenáváním projevů dané dovednosti u žáků v reálných situacích ve škole.

c) Sebezpozorováním žáků, během kterého žáci zaznamenávají projevy dané dovednosti ve svém životě. V konkrétních situacích, výrocích a skutcích.

- Ani v OSV nezapomínáme na hodnocení cílů na úrovni znalostí. Zjišťujeme především znalostní předpoklady rozvíjených dovedností a postojů. Například znalost různých strategií pro zvládnutí mezilidských konfliktů, postupy některých technik (brainstorming, myšlenková mapa, relaxační postupy), znalost projevů a důsledků šikany apod.